

Příprava na vyučování – stanovení cílů, výběr učiva, volba výukových metod a forem, výběr didaktických pomůcek, dramaturgie vyučovací hodiny, časová struktura činností

- *Přednáška*

Vyučování u nás zpravidla probíhá ve vyučovacích hodinách po 45 minutách. Hodiny jsou oddělené přestávkou. Učitel během hodiny musí zvládnout celou řadu činností.

1. **Vytváří podmínky pro učení žáků.** Jde o podmínky vnější (příprava pomůcek, zajištění hygienických podmínek,...) a o podmínky vnitřní (soustředění žáků na výuku a jejich motivaci ke zvládnutí stanovených cílů).
2. **Seznamuje žáky s novým učivem.** Předvádí nebo koordinuje, usměrňuje seznamování žáků s jevy, které mají pochopit, záměrně ovlivňuje jejich poznávací procesy nezbytné k osvojení učiva.
3. V další etapě **reguluje učební činnosti žáků** tak, aby si učivo upevnili a prohloubili. Žáci se společně učí nebo i samostatně hledají cesty, jak užívat učivo v nových souvislostech, při řešení praktických úkolů, uvádět je do vztahů s dosavadními poznatky, vytvářet souvislosti s poznatky z dalších vyučovacích předmětů.
4. V průběhu vyučovací činnosti a na závěr **zajišťuje zpětnou vazbu (diagnostikuje) pro žáky a pro sebe**, jak byl stanovený cíl splněn.

V jedné vyučovací hodině se mohou realizovat jen některé z těchto etap, nebo všechny čtyři. Podle toho, která převládá, můžeme rozlišit několik typů hodin.

1. **Hodiny přípravy** žáků na osvojování nových vědomostí a dovedností (hodiny motivační).
2. **Hodiny osvojování** nových vědomostí.
3. **Hodiny opakování a upevňování** vědomostí.
4. **Hodiny vytváření a upevňování** nových dovedností.
5. **Hodiny použití** vědomostí a dovedností v praktických činnostech.
6. **Hodiny ověřování a hodnocení** – diagnostické.
7. **Hodiny kombinované** (smíšené), realizují se všechny etapy vyučovacího procesu.

Hodina kombinovaná je v současnosti nejběžnější a nejvíce používaný typ vyučovací hodiny.

- *Skupinová práce* – napište přípravu na vyučovací jednotku na velký papír, kde se bude probírat nová látka – 15 minut, prezentace, rozbor

- Typy přípravy, části vyučovací jednotky, Co je před přípravou, Co by měla příprava obsahovat? E – U – R X tradice
- *Zpětný projektor* - příprava na hodinu

Obsahuje tyto základní články:

1. Úvodní část (organizační zahájení hodiny, zápis do třídní knihy, motivace, ...).
2. Opakování dříve probraného učiva, kontrola domácí práce žáků.
3. Výklad nového učiva.
4. Opakování a procvičování probraného učiva, aplikace.
5. Shrnutí a utřídění nových poznatků.
6. Zadání a vysvětlení domácího úkolu.

Projektování přípravy učitele na vyučování vychází z obecných zákonitostí výchovně vzdělávacího procesu, ale i ze specifických zvláštností výuky jednotlivých vyučovacích předmětů. Významnou součástí přípravy na vyučování tvoří **didaktická analýza učiva**, která je celkovým završením jeho plánovací činnosti.

Aby se učitel mohl dobře připravit na vyučování, musí znát **základní dokumenty: učební plán, učební osnovy, standardy předmětů**, kterým bude vyučovat i předmětů příbuzných (pro využití mezipředmětových vztahů). Na základě znalostí těchto dokumentů si připraví **tematický plán** učiva. Prostuduje možné alternativní učebnice svých vyučovacích předmětů a zvolí po dohodě s vedením školy (případně s předmětovou komisí) ty učebnice, které budou nejlépe vyhovovat jeho žákům a jemu samotnému.

Učitel analyzuje **výchovně vzdělávací cíle**, obsah učiva. Nesmí zapomenout ani na možnost vhodné motivace, při vlastní analýze obsahu učiva je třeba věnovat pozornost utváření postojů žáků, jaké činnosti budou žáci vykonávat pro osvojení patřičných dovedností, jaké poznatky učitel žákům zprostředkuje pro osvojení potřebných vědomostí apod. Na základě analýzy učebních cílů a obsahu volí potom učitel adekvátní formy a metody výuky a didaktické prostředky. Poslední fází didaktické analýzy je pak návrh formulace otázek a úloh.

Důkladné provedení didaktické analýzy učiva a pedagogická (vstupní) analýza žáků a třídního kolektivu, realizované v rámci přípravy na vyučování jsou základním předpokladem pro efektivní řízení výuky v jednotlivých předmětech.

Těžiště přípravy učitele na vyučování je plánování výuky jednotlivých vyučovacích hodin. Na počátku roku si učitel musí zpracovat roční plán výuky daného předmětu. Smyslem tohoto plánu je proporcionálně rozložit učivo, sjednotit časový a věcný plán výuky.

Didaktická analýza je hlubší myšlenková činnost učitele, která mu má umožnit z pedagogického hlediska vniknout do učební látky, vyčlenit jednotlivé součásti a prvky učiva. Tato analýza umožní učiteli zvážit, které učivo je základní, jak má jednotlivé části učiva vzájemně uspořádat a vystihnout výchovné a vzdělávací hodnoty učební látky. Jde především o stanovení věcného obsahu didaktického systému, který se omezuje na nezbytná fakta, jevy události, o nichž si mají žáci vytvořit adekvátní představy a které si mají osvojit v rovině pojmové jako poznatky.

Učitel se snaží uspořádat učivo do logických celků, které se řídí jednak cíly hodiny, jednak specifickými možnostmi učiva konkrétní vyučovací hodiny.

V další fázi didaktické analýzy učiva volí učitel optimální metody výuky, organizační formy i materiální didaktické prostředky. Při výběru odpovídajících vyučovacích prostředků nejde jen o zjištění, jak s jejich pomocí sdělovat žákům informace, ale i o tom jestli a jak je má žák získat.

V poslední fázi musí učitel vymezit jako nezbytnou součást didaktické analýzy učiva formulaci učebních otázek a cílů, které by měly žáky motivovat a aktivizovat. Jako učební úlohy lze vymezit rozmanité množství úloh od těch nejjednodušších, vyžadujících prostou reprodukci poznatků až po úkoly vyžadující tvořivé myšlení a vlastní aktivitu žáků.¹

Příprava na výuku je plně **záležitostí učitele**. Ten si postupně utváří vlastní pojetí pedagogické práce a tím i pojetí přípravy na ni. Forma a rozsah přípravy není předepsaná, záleží na učiteli, jak to bude vypadat. V zásadě jsou 3 hlavní typy přípravy na vyučování.

1. **Blesková příprava** – odpovídá na otázky: *Co? Jak?* Učitel vymezí obsah, promyslí metody a prostředky. O výukových cílech předpokládá, že jsou zakomponovány do obsahu učiva uvedeného v učebnici. V praxi se s takovou prací „podle učebnice“ často setkáváme. Efektivní učitelé však obvykle plánují pečlivěji. Učebnice dosud jen někdy obsahují výukové cíle, které by byly formulovány podle pravidel, jaká jsme formulovali na přednášce o cílech. Tyto cíle však jsou, jak víme, důležité i pro to, abychom věděli, co a jak hodnotit. Pokud učitel přípravu založí na tom, co a jak má žákům říci, pravděpodobně založí hodnocení na tom, jak přesně mu to žáci zopakují.

---

¹ FIALOVÁ, Hana a kol. *Vybrané kapitoly z Obecné didaktiky*. Brno: MU Brno, 1996. s. 32-34. ISBN 80-210-1308-7.

2. **Druhý typ přípravy** odpovídá na otázky: *Co již bylo? Čeho chci dosáhnout? Jak a čím toho dosáhnout? Jaké bude mít tato hodina pokračování?* Při takto pojaté přípravě již učitel pracuje s cíli popisujícími, čemu se mají žáci naučit a na jaké úrovni, zařazuje vyučovací jednotku do obsahových a časových souvislostí s tím, co bylo, a tím, co bude. To se prakticky projevuje např. opakováním učiva z minulé hodiny zadáním úkolů na příště,... Tento typ je nejčastější.

3. **Třetí typ** je nejnáročnější. Charakterizují jej následující otázky:

Cíle – co chci, čeho zamýšlím dosáhnout?

- Sem by patřila formulace cílového chování žáka podle zásad uvedených dříve. Tyto dílčí cíle by měly být konkretizací některého z obecných cílů vzdělávacího programu.

Jakými prostředky chci těchto cílů dosáhnout?

- Obsah učiva – stručný nástin.
- Volba vyučovacích metod (důležitá je činnost žáků při výuce, ne pouze činnost učitele), didaktických pomůcek a technik, metodický postup.

Zvláštní didaktická hlediska:

- Jaké mají žáci o tématu předběžné znalosti, možná nesprávná pojetí?
- Co z učiva bude pro žáky nejobtížnější?
- Jak budu žáky aktivizovat?
- Jak zajistím časovou a obsahovou kontinuitu obsahu učiva?
- Jak zajistím diferencovaný a individuální přístup k žákům?
- Jaké učební úlohy je potřeba připravit k procvičování a k upevňování učiva (včetně domácí přípravy pro žáky)?
- Jaká jiná hlediska (např. hygienická) je třeba respektovat?

Výchovné možnosti:

- Jak mohu učiva i v průběhu vyučování výchovně využít (se zřetelem k celku třídy i k jednotlivcům)?

Organizace vyučovací jednotky:

- Které pracovní podmínky si musím zabezpečit?
- Jaký organizační typ vyučovací jednotky bude mé metodické koncepci nejlépe odpovídat?

Časový projekt vyučovací jednotky:

- Kolik času mohu věnovat jednotlivým fázím vyučovací jednotky?
- Kolik času si vyžádá domácí příprava žáků na další vyučovací jednotku?

K realizaci přípravy:

- Jak budu zajišťovat pracovní součinnost žáků?
- Jak budu zajišťovat pracovní výsledky žáků?²

Úkol do portfolia: Jak by mohla vypadat alternativní příprava na vyučovací jednotku? To, co bylo prezentováno na hodině a co je v textu „Příprava na vyučování“ je tradiční.

---

² KALHOUS, Zdeněk - OBST, Otto. *Školní didaktika*. Praha: Portál, 2002. s. 357-359. ISBN 80-7178-253-X